

II. LITTERAE CONSTITUTIONI CONVENTUS GENERALIS REGNI ANDRZEIOVIENSIS^a

Oblatae sunt ad officium et acta castrensia capitanealia Cracoviensia litterae constitutionis conventus generalis Regni Andrzeioviensis infrascriptae, sigillis consiliariorum Regni spiritualium et saecularium, necnon et officialium et multorum nobilium ex universis terris Regni Poloniae, ibidem ad Andrzeiow congregatorum sigillatae et manibus propriis subscriptae, per generosum Andream Firley de Dambrowica capitaneum Sandomiriensem deputatum conventus praedicti Andrzeioviensi ad affectationemque eiusdem Andreae Firley, nomine conventus Andrzeioviensis factae, in acta officii praesentis inscriptae, quarum quidem litterarum tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis.

1. My rady koronne duchowne i świeckie, także i rycerstwo wszech województw, ziachawszy się tu pod Andrzeiow za złożeniem sobie czasu i miejsca, w Warszawie na elekcyi Najjaśniejszego Pana, Pana Stephana Batorego, Woiewody Siedmigródzkiego na Królestwo Polskie i Wielkie Księstwo Litewskie etc., także i Królewny Jej Miłości Anny na Królową Polską a małżonkę Jego Miłości, chcąc przykładem przodków swych zatrzymać wolności i swobody nasze, a nawięcej tę, która iest źródłem wszystkich swobod naszych, wolne obieranie Pana, na którą to swobodę należeli się ci, którzy się targnęli przywłaszczając sobie tylko samym i urzędowi niektórym swoim przeciwko prawu iasnemu opisanemu naszemu i przeciwko woli wielkiej części rad koronnych duchownych i świeckich, a niemal wszystkiego rycerstwa ze wszech części koronnych. Zaczyn przyszło nam do tego, iż my nie chcąc być wyrodkami zacnych przodków swoich, wiedząc k'temu powinność naszą szlachecką i chcąc też potomstwu swojemu krwią, pracą, niezmiernym kosztem nabyte swobody w cale zostawić, żeśmy obronę pospolitą tym sposobem postanowić musieli, a to opatruiąc niebezpieczeństwo tak od postronnych, iako i wewnętrzných nieprzyjaciół Rzeczypospolitej naszej, którego pod tym terażniejszym czasem inaczej, pewniej i bezpieczniej opatrzyć i onemu wedle potrzeby zabezpieczyć niczym innym nie mogliśmy, iedno pospolitym wszystkich nas ruszeniem, które według zwyczaju i prawa pospolitego dobrowolnie sami na się bierzemy i ustawiamy, na ten tylko czas.

2. A iż dogadzać w tym czasowi i potrzebie musimy, tedy zwyczajui i prawa opisanego na ten tylko raz ustępujemy. To iest, iż iuż ten terażniejszy uniwersał i ustawę od wszech nas zgodnie postanowioną, za dwoie wici rozumieć chcemy, czekając iuż gotowo na trzecie od woiewod, a gdzie woiewody niemasz, od kasztellanow. A gdzieby się w którymkolwiek woiewodztwie przerzeczeni dygnitarze słusznie i wolnie obranemu od nas Panu¹ przeciwni być okazali i zatypi powinności i urzędowi swojemu nie chcieliby dosyć czynić, tedy szlachta onego woiewodztwa, ziechawszy się spolem na iedno miejsce, mocą tego terażniejszego postanowienia będzie miała moc obrać sobie osobę z pojszrodku siebie, godną do wykonywania powinności onego niedbałego dygnitarza abo urzędnika.

3. Każdy tedy dygnitarz abo urzędnik, któryby abo iuż to przedtym trzymał, abo też za tą ustawą nań to włożono było, powinien będzie za oznajmieniem Panów Hetmanów niżej pomienionych, przez uniwersały, które obyczaiem wici między ludzi mają być rozsyłane, czas taki woiewodztwu swemu złożyć, któryby mógł wystarczyć na przyciągnięcie do onego miejsca, kędy potrzeba Rzeczypospolitej tego pokazywać będzie. Dokąd wszyscy powinni się będą tak ruszyć iako przystoi i iako kto powinien wojnę służyć **sub poenis in statuto de expeditione bellica latis**¹.

^a Tekst ten opublikowany został w pijarskim wydaniu VL, t. II, s. 873–878, bez tytułu. W wydaniu J. Ohryzki, t. II, s. 140, nosi on tytuł: Uniwersał z strony obrony służebnych i poborów w Andrzejowie r. 1576 postanowiony. Tytuł w naszej edycji utworzony został na podstawie sformułowania 'występującego poniżej w formule oblaty.

¹ Por.: Constitutiones sive decreta in conventionione generali Lublinensi per Regiam Maiestatem et consiliarios Regni facta, 1506 r., Vol. Const., t. I, v. I, s. 176-181.

4. A teraz już zaraz każde województwo powinno mieć iednego przy Ich Mościach Paniech Hetmaniech, przez ktoregoby o wszystkich niebezpieczeństwach Panowie Hetmani oznajmowali wyżej pomienionym dygnitarzom. A wszakże to pospolite ruszenie nie ma być tylko za gwałtowną potrzebą, gdyż służebni, iezdni i pieszy, już są po niemałej części przyięci i przyjmowani ieszcze będą. A k'temu też spodziewamy się prędkiego przybycia Króla lego Miłości obranego do Korony.

5. A iż widziemy Rzeczpospolitą naszą w tak wielkim niebezpieczeństwie być położoną, że nieprzyjacioły ma nie tylko postronne, ale też i wewnętrzne domowe, na które (ieśli się nie obaczą a do nas nie skłonia) potrzeba się nam snadź więcej oglądać. I temu też, że ruszenie pospolite potrzebnie tego, aby za pieniądze ludzie, które żołnierzami zwiemy, byli przyięci dla straży i bezpieczeństwa wojska, i dla tego też, ieśliby się iaka potrzeba trafiła, ktoraby bez pospolitego ruszenia odprawić się mogła, tedy mocą tej terażniejszej uchwały postanawiamy, aby z każdego województwa, tak za pobor, iako też i za pieniądze, ktofe Kroi lego Miłość od nas obrany na potrzebę Rzeczypospolitej, według posłów swych postanowienia i swojego też uiszczenia, w rychłym czasie posłać ma, ludzie służebni przyjmowani byli. Jakoż już niektórzy one przyięli i przyjmują. I tu teraz zaraz każde województwo ma mianować osoby i liczbę, ktorzyby się teraz zaraz służyć podięli. A gdzieby zbywać mogło tych pieniędzy i tego potrzebę Ich Mość Panowie Hetmani być baczyli, mają się starać, aby za one pieniądze ludzie przyjmowani byli.

6. Podpis tedy tych ludzi służebnych, którzy już są gotowi, zarazem teraz w Krakowie być ma, przed Ich Mość Pany Hetmany, którym to służebnym zaraz służba idzie. A te województwa, ktoreby zaraz teraz ludzi swych służebnych postawić i podpisać nie mogły, tedy powinni to będą uczynić najdalej za trzy niedziele, tam kędy im będzie naznaczono przez Pany Hetmany. Do czego Panowie Hetmani mają naznaczyć swe poruczniki dla popisowania tych ludzi. A teraz zaraz my wszyscy, którzyśmy się tu iedno byli ziechali, przyrzekliśmy to sobie i obiecali spoinie, ieden drugiego nie wydawiać, do Krakowa stąd ciągnąć, dla uprzątnienia i opatrzenia niebezpieczeństw miejsca onego, na którym Rzeczypospolitej wiele należy. A wszakże tak, iż niepotrzebnie ludzie tam długo zabawiani być nie mają.

7. A Ich Mość Panowie Hetmani za pomocą Bożą mają bezpieczeństwo Koronie ze wszystkich stron według największego dowcipu swego opatrzyć, iakoby obcy i domowy wewnętrzny nieprzyjaciel Rzeczypospolitej nie gryzł. Okrom tych ludzi i miejsc, które są i będą w regimencie Pana Hetmana Polnego.

8. Na który to urząd hetmański na ten tylko raz i ku tej tylko potrzebie mocą Rzeczypospolitej naszej wszyscy zgodnie przekładamy Ich Mość Pany: Pana Stanisława Grabię z Gorki i Pana Stanisława Cikowskiego podkomorzego krakowskiego, których cnoty i dzielności i domow zacności iesteśmy świadomi. Obiecuiąc to sobie po Ich Mościach, iż oni z powinności tej sobie zwierzonej i z miłości ojczyzny swej, pracy, starania, nawet gdyby tego potrzeba była i krwie przelania litować nie będą. Za co od nas wszystkich wdzięczność, od Króla lego Miłości przez nas obranego nagrodę, za staraniem rad koronnych i posłów ziemskich, na sejmie **coronationis** odniosą. Także i ci którzy teraz przez miłość ojczyzny gardł swych i majątności nie litują, spuszczając się na wiarę Rzeczypospolitej, która ich pewnie nie zawiedzie, za staraniem także Ich Mościów panów rad i zaleceniem posłów naszych ziemskich, nieomylną nagrodę wezmą.

9. Żołd żołnierzom koronnym na każdą ćwierć roku, na konia po dwudziestu złotych, na pieszego każdego na ćwierć roku po dziesięci złotych. A ktoby miał wielką strzelbę przy rocie swej, tedy Panowie Hetmani mają to uważać, iakoby żołd na nią pewny szedł. Ich Mość Panom Hetmanom każdemu z osobna **ad hoc praesens negotium** naznaczamy, i opatrzenie z skarbu koronnego i z tych pieniędzy, które od Króla lego Miłości przyiść mają, po cztery tysiące złotych. A iż wiele ludzi biorą pieniądze, którzy też służbę wojenną na sobie powinni nieść, tedy względem powinności swej, gdyby przypało wojenne pospolite ruszenie, ma przedsię i powinien będzie poczet stawić przy swym poczcie i opowiedzieć go Ich Mościom Panom Hetmanom.

10. Nie chcąc też ludzi zatrudniać i o szkody przyprawować ani też nikomu przewłoki w prawie czynić, to postanawiamy, iż na każdego żołnierską służącego, sześć niedziel przed ro-

kiem pozwy kładzione być mają, o każdą krzywdę do prawa któregokolwiek należącą, oprócz tego, gdyby kogo o dług ad inscriptionem pozywano. Wyimuiąc to, o co powinien Hetman z rotmistrza albo rotmistrz z towarzysza sprawiedliwość czynić.

11. A gdziebykolwiek żołnierze wedle potrzeby za naznaczeniem hetmańskim przyciągnęli, tedy żeby za ich przyciągnięciem, na onym miejscu żywność i potrzeby inne wszelakie drożej nie były sprzedawane, iedno tak iako były sprzedawane^b przed ich przyciągnięciem, opatrzyć to ma wojewoda albo kasztelan miejsca onego. A ci służebni, żywności i innych potrzeb wszelakich według targu sobie dostawać mają, nikogo do stacyi nie przymuszając.

12. Ichmość Panowie Hetmani leże żołnierzom rozdawać mają, **nullo discrimine personarum servato**.

13. Dla przyimowania tedy ludzi tych służebnych i płacenia żołdu ich, iako się wyżej pomieniło, nic nie folgując kosztom i nakładom naszym wszelakim, dla dobrego pospolitego i dla zatrzymania całości Rzeczypospolitej, ojczyzny naszej miłej i wolności naszych, pozwoliliśmy wszyscy zgodnie i dobrowolnie pobor taki, iakowysmy też byli pozwolili i nań się wszyscy zgodzili na blisko przeszłej elekcyi w Warszawie, który terazniejszą tą bytnością naszą utwierdzamy i umacniamy i nań pozwalamy, to iest takowy, i takowym porządkiem i sposobem, iakowy był uchwalony w Lublinie na sejmie walnym **anno 1569**². Ktorego to poboru uniwersał we wszystkim approbuiemy i chcemy, aby poborcy od nas wysadzeni wedle niego się zachowali, tak w wybieraniu poboru, iako i we wszystkim. Wszakoz iednak mając wzgląd na baczenie słuszne, na tę bracią naszą, którzy niedawnego czasu w Ziemi Ruskiej, Podolskiej, Wołyńskiej i Bełskiej od nieprzyjaciela spustoszeni byli, wszystkich takowych, ktorzychby majątności znacznie popładowane i popustoszone były, wolne na ten czas od poboru z tylko imion czyniemy.

14. Wybieranie szosow, łanowego, pogłowczyzny od Żydów, także podatku od rzemieślników, od komorników, od hultaiow ma się począć od blisko przyszłego poniedziałku za cztery niedziele. A ma być wybrany od wszystkich i zapłacony za dwie niedzieli, gdyż dla zapłaceniażołdu służebnym iest tego potrzeba, aby corychlej pieniądze zgromadzone były; także i odpowow ruskich według postanowienia warszawskiego.

15. Czopowe wolno będzie poborcom najmować miastom, wedle starych kwitów. Iakoż słusznieby miasta to uczynić powinny były, widząc tę gwałtowną potrzebę terazniejszą Rzeczypospolitej złożyć corychlej czopowe wedle swych starych kwitów, a potem powoli ie sami sobie wybierać. Co żeby być mogło, starać sie mają wszyscy poborcy.

A na tych poborow wybieranie te poborce naznaczamy:

W Woiewodztwie	Krakowskim ^o	Lubelskim
	Poznańskim	Bełskim
	Sandomirskim	Płockim
	Kaliskim	Mazowieckim
	Sieradzkim	Podlaskim
	Lancyckim	Rawskim
	Kijowskim	Brzeskim
	Inowrocławskim	Chełmińskim
	Dobrzyńskim	Malborskim
	Ruskim	Braclawskim
	Wołyńskim	Pomorskim
	Podolskim.	

16. A ten przerzeczony podatek, tym sposobem i porządkiem wyżej omienionym postanowiony i uchwalony, wiernie i sprawiedliwie od każdego wydany i przez poborcę także sprawiedliwie i wiernie wybrany i oddany być ma, a nie gdzie indziej iedno na obronę a tę terazniejszą potrzebę Rzeczypospolitej szafowany i obrocony być ma. Z ktorego ci to poborcy albo

^b VL: przydawane. ^c Nazwisk poborców przy wykazie województw nie podano.

² Por. wyżej, nr LXXI, p. X.

knowie ich liczbę dostateczną powinni będą uczynić na sejmie przed radami koronnymi i posłami ziemskimi. Wyimując te województwa, które sobie wolny szafunek tych poborów w swych województwach zachowały, także i obranie poborców na sejmikach swych, iako Województwo Rawskie, Brzeskie, Inowrocławskie, Ziemia Dobrzyńska, Województwo Lanczyckie, Bełskie i Podlaskie.

17. To też tu uchwalamy i postanawiamy, aby reszty wszystkich przeszłych poborów, które na potrzeby Rzeczypospolitej, tak za żywota Króla lego Miłości Zygmunta Augusta zmarłego Pana naszego, począwszy **ab anno** 1569 w Lublinie na sejmie, iako też i po śmierci iego **tempore interregni** uchwalonych³, od terazniejszego czasu do blisko przyszłego sejmu koronacyi Pana naszego obranego, wszyscy ci, przy kimby się iednokolwiek najdowały i pokazywały abo też na potym należeć i pokazać mogły, powinni byli zupełnie, wedle opisanja uniwersałów przeszłych poborowych, do ręki lego mości pana Podskarbiego Koronnego oddać i istotnie zapłacić, pod winami w tychże tam uniwersalech opisanemi, dla tego żebyśmy w spolnej Rzeczypospolitej iednako wszyscy ciągnęli i onej służyli. A poborcy którzyby do tego czasu zaniedbali oddać do grodów tych, którzyby pobory zatrzymali, bez omieszkania wszelakiego, tudzież po ogłoszeniu tego naszego terazniejszego postanowienia, powinni ie będą oddać starostom, żeby w tym czasie niżli koronacja nadejdzie, wedle nauki w uniwersałach opisaniej, nad nimi exekucją starostowie czynili.

18. Ciż poborcy abo potomkowie ich z resztami poborców i liczbami, nie czekając przypo- zwu żadnego w tej mierze ale czyniąc dosyć ustawie tej terazniejszej naszej zgodnej, powinni się będą na tymże to sejmie koronacyi blisko przyszłym stawić i liczbę dostateczną przed lego mością panem Podskarbis Koronnym i deputaty, którzy na to do lego mości tak z panów rad, iako też i posłów ziemskich przysądzeni będą, uczynić.

A dla lepszej wiary i pewności tego wszystkiego, pieczęci tych, którzy z każdego województwa na to od nas ku panom radom byli przysądzeni, do tego są przyciśnione, z podpisaniem rąk ich właściwym. **Actum et datum in conventu generali Andreiowiensi, die 28 mensis Januarii anno Domini M.D.LXXVI [28 II 1576], Actum in castro Cracoviensi feria quarta post festum sanctae Doroteae Virginis proxima [7 II] anno Domini 1576.**

III. CONFIRMATIO ELECTIONIS STEPHANI IN REGEM POLONIAE

1. My rady koronne, duchowne i świeckie, którzyśmy się tu osobami swymi stawili, imieniem swoim i kolegow naszych, którzy tu listy swe niebytność swą omawiając, postępek warszawski około elekcyi approbując i radę swą dalszego postępku nam oznaimując, a na to cobyśmy tu postanowili zwalając posłali, i wszystko rycerstwo ze wszystkich województw Korony Polskiej, postępek któryśmy w tym zatrudnieniu Rzeczypospolitej uczynili, wszystkim wobec do wiadomości przywodzić przez artykuły niżej opisane.

2. Naprzód przyznaliśmy to i przyznawamy braci naszej miłej, którzy się w Warszawie o wolność nas wszech pospolitą zaparli, że ten to zjazd w Andrzejowie przez uniwersał ich złożony, był i jest z wielkiej, gwałtownej i naglej potrzeby postanowiony, iakoż też to na wszystkich sejmikach w województwach iest pochwalono i potwierdzono. Którym złożeniem nie tylko że się nic nie uięło prawom, swobodom i wolnościom naszym, ale owszem dla utwierdzenia i umocnienia ich, wiele się przyczyniło. Rozumiejąc i przyznawając to być legitimum co się **pro salute Reipublicae** dzieie, która sama i ludziom i czasom rozkazuje i zakon stawia, którym nie tylko aby się bracia nasi, którzy tu dla ktorychkolwiek przyczyn nie przyiechali, obrażać abo od nas co różnego rozumieć mieli, ale i owszem nam i potomstwu ich mość dziękować będzie, kiedy się zadzierży wolność pospolita. A my którzyśmy tu przyiechali, nie tylko iż przyznaliśmy być słuszny i potrzebny, ale Panu Bogu podziękowawszy, który to w serca ich wlał, odwołać się na nas, pochwalamy, dziękujemy i potomstwu to swemu rozkażemy, aby ich

³ Por. uniwersał uchwalony na sejmie elekcyjnym 1573 r., nr: LXXV, p. II.